

TYLKO TAK znaczy tak

Nowa definicja przestępstwa zgwałcenia w polskim prawie karnym

mł. insp. Beata Martyniak-Mróz

Kierownik Zakładu Kryminalnego CSP

Nowa definicja przestępstwa zgwałcenia, oparta na koncepcji braku zgody ofiary, a nie potwierdzenia jej oporu, obowiązuje w polskim prawie karnym od 13 lutego 2025 r. Ustawa z dnia 28 czerwca 2024 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2024 r. poz. 1228) weszła w życie po półrocznym *vacatio legis*.

Nowy art. 197 § 1 kk otrzymał brzmienie: „Kto doprowadza inną osobę do obcowania płciowego przemocą, groźbą bezprawną, podstępem lub w inny sposób, mimo braku jej zgody, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 15”. Dodano także § 1a, zgodnie z którym: „Tej samej karze podlega, kto doprowadza inną osobę do obcowania płciowego wykorzystując brak możliwości rozpoznania przez nią znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem”.

Nowy przepis ma na celu – jak można przeczytać na stronie internetowej Sejmu RP, druk sejmowy nr 209 – zmianę definicji jednego z przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, czyli przestępstwa zgwałcenia. Zmiana ta poszerza zakres penalizacji przestępstwa zgwałcenia o te przypadki, w których dochodzi do doprowadzenia innej osoby do obcowania płciowego lub do

poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności „mimo braku zgody tej osoby”. Znamień braku zgody występuje więc obok przemocy, groźby i podstępu.

Nowa definicja przestępstwa zgwałcenia oparta jest na koncepcji zgody, a nie potwierdzenia oporu. Do tej pory w praktyce domniemywało się automatyczną zgodę na obcowanie płciowe i dopiero ujmowalny dowodowo sprzeciw był dowodem braku tej zgody.

Konieczność zmiany definicji zgwałcenia w polskim prawie karnym wynika z Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzonej w Stambule dnia 11 maja 2011 r. (Dz. U. z 2015 r. poz. 961). Konwencja, zwana konwencją antyprzemocową lub konwencją stambulską, została ratyfikowana przez Polskę w kwietniu 2015 r. Według zapisów

***Kto doprowadza inną osobę do obcowania płciowego
przemocą, groźbą bezprawną, podstępem lub w inny sposób,
mimo braku jej zgody, podlega karze
pozbawienia wolności od lat 2 do 15***

***Tej samej karze podlega, kto doprowadza inną osobę
do obcowania płciowego wykorzystując
brak możliwości rozpoznania przez nią znaczenia czynu
lub pokierowania swoim postępowaniem***

Konwencji do zgwałcenia dochodzi zawsze, gdy zabrakło świadomej i dobrowolnej zgody na każde obcowanie płciowe. Art. 36 Konwencji odwołuje się do teorii autonomii seksualnej, którą narusza doprowadzenie do zbliżenia czy obcowania płciowego bez uzyskania świadomej zgody, czyli wolnej od przymusu, strachu i dezorientacji. A więc definicja zgwałcenia powinna opierać się na braku dobrowolnej zgody osoby pokrzywdzonej na jakąkolwiek czynność seksualną, a nie na konieczności przełamania oporu bądź użycia przemocy przez sprawcę.

Zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie przyjmuje się, że dobrem chronionym przy przestępstwie zgwałcenia jest wolność człowieka od nacisków w sferze dysponowania swoim życiem seksualnym (wyrok SN z 3.7.1975 r., II KR 66/75, Legalis). Treścią tej wolności jest prawo człowieka do dysponowania swoim ciałem w sferze życia seksualnego, tj. prawo do wyboru partnera, czasu, miejsca i formy kontaktu seksualnego, który powinien być wolny od przemocy, groźby i podstępu, tj. niedopuszczalny do popełnienia w jakikolwiek sposób wbrew woli pokrzywdzonego (postanowienie SN z 9.4.2001 r., II KKN 349/98, Legalis).

Zgodnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, w szczególności wyrokiem z 4.12.2003 r. w sprawie M.C. przeciwko Bułgarii, brak zgody stanowi podstawowy element decydujący o zgwałceniu i wykorzystaniu seksualnym.

Nowość stanowi też przepis sformułowany w art. 197 § 1a. Jest on niezwykle ważny, bo bezpośrednio dotyczy osób z niepełnosprawnością. Zgodnie z nim, tej samej karze, co w art. 197 § 1, podlega ten, kto doprowadza inną osobę do obcowania płciowego wykorzystując brak możliwości rozpoznania przez nią znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem. Przestępstwem jest zatem czyn polegający na wykorzystaniu przez sprawcę sytuacji, w której ofiara nie może w sposób samodzielny i świadomy podejmować decyzji (wrazić zgody), co do podjęcia aktu seksualnego.

Definicja zgwałcenia, która obowiązywała do tej pory, ma prawie 100 lat. W tym czasie zmieniło się społeczeństwo, ewoluowało prawo, a Polska została sygnatariuszem wielu międzynarodowych konwencji. Nowa definicja, która dopiero weszła w życie, musi być rozumiana w sposób prawidłowy. Konieczna jest zmiana myślenia.

Ważne jest, aby wskazane przez ustawodawcę sytuacje, mające karygodny charakter, to jest takie, w których występuje oddziaływanie na wolę określonej osoby w celu skłonienia jej do podjęcia czy też poddania się czynności seksualnej, były zagrożone wysoką karą. Nowa definicja przestępstwa zgwałcenia jest wyraźnym krokiem w kierunku zwiększenia ochrony ofiar przemocy seksualnej. Czas pokaże, jakie będą tego skutki w praktyce. Z pewnością czeka nas wiele wyzwań interpretacyjnych. Jednakże zmiany są sygnałem, że prawo zmierza w kierunku skuteczniejszej walki z przemocą seksualną, czego następstwem powinno być większe poczucie bezpieczeństwa oraz sprawiedliwości.

Summary

Only yes means yes: Poland's new legal definition of rape

As of February 13, 2025, Poland has redefined rape in its criminal code, shifting the focus from proving resistance to requiring clear consent. Under the revised Article 197 §1 of the Penal Code: „Anyone who engages in sexual intercourse with another person through violence, unlawful threats, deception, or in any other way despite the lack of their consent shall face imprisonment from 2 to 15 years.” Additionally, Article 197 §1a introduces penalties for engaging in sexual acts with someone unable to understand the situation or control their actions.

This reform expands the legal definition of rape to include cases where a person is coerced into sexual intercourse, submits to another sexual act, or engages in such an act without their consent. The sign of non-consent is therefore present alongside violence, threats, and deception.

The new legal definition of rape focuses on consent rather than the need to prove resistance. Until now, in practice, sexual intercourse was assumed by default, and only concrete evidence could overturn this assumption. The revision of Poland's legal definition of rape stems from the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, signed in Istanbul on May 11, 2011, and ratified by Poland in April 2015.

The article's author highlights that the new definition of the rape in Polish criminal law is a significant step toward strengthening the protection of victims of sexual violence.

Tłumaczenie: Joanna Łaszyn